

Het toponymisch element „schoud, scheld, schild”

door JAN LINDEMANS.

Het woord *schoud*, en zijn bijvormen *scheld* en *schild*, is lang niet zeldzaam in toponiemen; het komt o. a. vaak voor in samenstellingen als *schoudbroek*, *schoudendal*, *schoudstraat*, *scheldstraat*. Waar het, in de middeleeuwsche naamgeving, nog levendig in gebruik is, schijnt het toch uit het huidig taalgebruik geheel verdwenen te zijn, zoodat toponiemen waar het in voorkomt ons onverklaarbaar voorkomen; of wel ging de volksetymologie er een andere beteekenis aan vasthechten: op de naam-bordjes van onze steden werd *scheldstraat* vertaald met « *rue de l'Escaut* ».

Dat *schoud* en zijn bijvormen op een Onl. **skald* teruggaan, kan o. a. bewezen worden door oudere vormen als: *scalta* (bron van de 7^e eeuw) (1), waarvan de ligging onbekend is, doch op een of ander goed te *Schoude* (2) zal slaan; — *scaltlar* ca. 1220 (3), ligging onbekend; — *scaldbroke* 1227 (4), thans Scholbruch, kr. Tecklenburg,

(1) In *Fragmentum Blandiniense* van de 10^e eeuw, aangehaald bij MANSION, *Oud-Gentsche Naamkunde*, bl. 153.

(2) Zie bij DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, plaatsen van dien naam te Breedene, Dadizele, Oostkamp, en nabij Hugevliet in Zeeuwsch-Vlaanderen, XIV, 193 en 401.

(3) Bij SERRURE, *Cartulaire de Saint-Bavon*, nr. 146.

(4) FOERSTEMANN, *Ortsnamen*³, II c. 751.

maar homoniem van Schoudbroek dat tientallen malen in de Nederlandsche toponymie voorkomt; — *scaldmeda* en *scaldwalda* of *sceldwalda* (bronnen van de 10^e eeuw) (1), thans resp. Schildmeer en Schildwolde, in de provincie Groningen.

Alvorens verder naar de etymologie van *skald* te speuren (2), laten we eerst onderzoeken, aan de hand van de plaatsnamen, of geen analoge ontwikkeling in het vocabulisme van Onl. *ald* op te merken is.

Op den algemeenen regel, volgens denwelke korte *a*, vóór *l* + dentaal, overging in korte *o*, en als de *l* verdween, in *ou*, zijn, in de gewone taal, weinig of geen uitzonderingen. Het klassieke voorbeeld van de uitzondering is *geweld* (Onfr. en Os. *giwald*), waar *a* in *e* overging; wat verklaard wordt als een umlaut, in een verbogen vorm van Mnl. *ghewout* (3). Dat we bij plaatsnamen dit verschijnsel vaker zullen aantreffen, zal wel niemand verwonderen; het gebeurde immers dat die namen in een verbogen vorm verstard geraakten en als onbewuste archaïsmen in de gesproken taal bewaard bleven. Wij willen daarvan eenige voorbeelden aanhalen.

Daar is vooreerst *spoud* en *speld*, dit laatste met dialectische vormen *speeld* en *spild*. De oudste spelling is voorzeker *spalt* (4); een Galterus de *Spalt* wordt vermeld in een charter van graaf Boudewijn (5); een Henricus de

(1) FOERSTEMANN, o. c., II, c. 752.

(2) Wij laten hier den stroomnaam *Schelde*, dien we voor prae-Germaansch aanzien, buiten bespreking.

(3) Voorhanden o. m. in de toponiemen *Hernegewoud* en *Kestergewoud*, de namen van twee voormalige Vlaamsche bestuurlijke verdeelingen van het graafschap Henegouwen, in Lat. en Rom. oorkonden resp. *potestas, postée de Herines, de Castre*.

(4) Een enkele maal werd de oorspronkelijke korte *a* bewaard nl. in *Spalbeek* Limb., in 1148, *Spaltbeke*. Daarnaast bestaat *Spaubeek* Holl. Limb., dat beter Spouwbeek gespeld ware.

(5) WAUTERS, *Hist. Env. Bruxelles*, II, bl. 103. — DE FLOU, *Wdb.*, XV, 43, geeft *Galterus de spelt*, naar het Cart. Formos. 36;

Spalt was getuige, in 1138, bij een schenking aan Affligem (1). Dit laatste *spalt* is wellicht thuis te wijzen te Merchtem Brab., alwaar een oude heerlijkheid, thans gehucht *Ter Speld*. Uit 1236 en 1406 zijn van dezen plaatsnaam spellingen *ter speelt* bekend (2). — De meervoudsvorm *spalden* treft men aan in oorkonden van 1096, 1163 en 1181 (3); het is de oude naam van *Spouwen*, Limb. (ingedeeld in Groot- en Klein-Spouwen). — Te Liezele Antw., niet zeer ver van het Merchtemsch *Ter Speld*, is een gelijknamige plaats, die bedoeld wordt in volgend excerpt uit $\pm$ 1470 : « Jan van der *Speelt*, man van eenen vollen leene te Liezele gelegen, te weten van den hove *ter speelt* ». — Nog in de buurt van Merchtem, te Brussegem Brab., vindt men een plaats geheeten *op de spout* 1519, homoniem van *Ter Spouw*, hof, later gehucht onder Overijssche Brab., alwaar een riddersgeslacht *van der Spout* (Radulphus de *Spout* 1220).

Dit *spoud*, *spouw*, *speld*, *speeld*, is voorzeker hetzelfde woord als *spouw* « spleet » uit de gewone taal, een verbaal-abstract van *spouden* (splijten, splitsen), Onl. *spaldan*, met de bepaalde beteekenis hier van « splitsing, punt of

evenzoo MIRAEUS, III, 31, volgens FOERST., II, c. 831, alwaar ook een *Spalt*, 10e eeuw, uit PIOT, bl. 197. — FOERST. vereenzelvigt dit *spalt* met een plaats *L'Espaix*, dép. du Nord, Fr. Bij DE FLOU heet het : « eene niet meer bekende heerlijkheid ». *L'Espaix* komt als trefwoord bij DE FLOU niet voor; wel *L'Espaut*, 1° eene hofstede te Fressin, *Lespaut* 1330, *Lespault* 1562, III, c. 1146 en IX, c. 601; 2° eene plaats te Hallines, *l'Espaut* 1414, *Lespault* 1468, III, c. 1146; 3° eene boerderij te Wierre-Effroy, *Lespault* 1566, *Lespeulle* 1574-1661, IX, c. 602; drie plaatsen in Noord-Frankrijk. DE FLOU, III, c. 1146, verwijst daarbij naar *Esphout*; o. i. zonder grond : het zijn wel degelijk drie *spoud*-namen met de gewone Rom. prothetische *e* vóór *sp*.

(1) WAUTERS, l. c.; MIRAEUS, I, 173.

(2) Zie *Eigen Schoon en De Brabander*, IX (1926), bl. 28. — De verklaring met *spelt*, *triticum speltum*, *épeautre*, bij WAUTERS, o. c., 102, houdt geen steek.

(3) FOERST., II, c. 831.

lijn waar een goed gespleten werd » (1). Als zichtbaar teeken werd daar dikwijls een doorn geplant (2), dit is dan een *spelddoorn* of *spilddoorn*, « een doorn geplant op de speld ». Evenals doorn zullen we dan ook spilddoorn vaak als toponiem aantreffen : *speldoren* 1296 (Bollebeek Br.), *speltdoren beempt* 1650 (Groot-Bijgaarden Brab.), *spiltdoren veldt* 1650 (Oppuurs Ovl.), *speeltdooren* 1631 (Galmaarde Brab.), *spildoorne* en *speeldoorn* (Anzegem, Desselgem, Ursel, Waregem, Wvl. (3)).

Een ander voorbeeld is *moud* en *meld*, o. a. in de samenstelling *Moudbroek*, *Meldbroek*. De eerste plaats ligt bij Tienen : *Moutbruc* 1294 (4) ; de tweede, thans Melsbroek, is een gemeente bij Brussel : *meltruch* 1154, *meldburch* 1170, *meltruc* 1192 (5), *meldebrouc* 1287 (6), 1309 (7), *meltruch* 1356, 1406 (8), naast : *meltruc* or. 1122, 1141, *meltruc* 1174 (9), *meltruch* 1300 (10).

(1) *Splijten* is een zeer gewoon woord, in de Mnl. rechtsterminologie, om de splitsing, de verdeling van een eigendom aan te duiden. Zie, over toponiemen waarin dit begrip uitgedrukt wordt, J. LINDEMANS, *Over den plaatsnaam Ternat*, in *Isidoor Teirlinck-Album*, bl. 208.

(2) Over doorn als grensboom, zie J. LINDEMANS, *De Planten in de Z. W. Brabantsche Toponymie*, in deze *Handelingen*, V (1931), bl. 224. — A. CARNOY, *Origine des Noms de lieux des Environs de Bruxelles*, bl. 155, vat Ter Spelt te Merchtem op als een collectief en vertaalt « *aux aubépines* », met verwijzing naar *spelddoorn*. In sommige dialecten is *spelddoorn* inderdaad een synoniem geworden van *haagdoorn* (reeds bij KILIAAN, ook bij DE BO), wat niet hoeft te verwonderen wegens de verwante beteekenis hier van haag « omtuining » en speld ; doch een woord *spel*, « haagdoorn », bestaat niet.

(3) DE FLOU, *Wdb.*, XV, c. 76.

(4) *Bijdragen Gesch. Brab.*, VI, bl. 135.

(5) FOERST., II, c. 264.

(6) Oork. boek St. Bernards, *Bijdragen*.

(7) Charters Affligem, Rijksarch. Brussel, Abdijen.

(8) Landboeken St. Jans Hospitaal, Brussel.

(9) FOERST., I, c.

(10) Goederenbeschrijving Begijnhof Ter-Kisten, Brussel. — Voor den overgang van *Melhebroek* naar Melsbroek, vgl. in de buurt van deze plaats : Nossegem uit *Nothengem* 1140, Rossem uit *Rothem* 12^e eeuw.

Het eerste lid van deze samenstelling zal wel *moude* « mulle, malsche grond » zijn, een afleiding van *malen*, verwant met Ohd. *molta*, Nhd. *molte*, Ags. *molde*, Eng. *mould*, bij welke woordfamilie ook behooren *mul*, *meluw*, *malsch* en *mild*. Het is voorhanden, in verbogen vorm, in Melden Ovl. : *melden* 1177, 1186 (1); — Mouden of Moen Wvl. : Nederlandsche vormen, *mouden* 1247 en passim 14^e-16^e eeuw, *mouwen*, *mauwen*, 14^e-18^e eeuw; Romaansche vormen, *mounes* 1219-1280, *maulde* 1674; compromis-vormen, *moene*, *moenen*, *moen*, 16^e-eeuw tot heden (2); — Maulde Heneg. : *malda* 12^e eeuw (3).

Wanneer we nu de oudere spellingen beschouwen van Huldenberg Brab. : *hyildeberg* or. 1140, *hijldeberg* 1152, *hildeberga* 1145, 1160, *heldeberga* en *hillenberge* 1155, *huldeberge* 1290, Waalsch *hodebierge* (4), — en die vergeleken met deze van Helderberg, plaats te Baardegem Ovl. : *hildeberge* 1400, *huldebergen* 1600 (5), — en verder op 't oog houden toponiemen als *Heldenberg* (Bellegem Wvl.), *Houberg* (plaatsen te Beernem Wvl. en Tielt Wvl. : *houtbergh* 1326), *Oudenberg* (plaatsen te Geeraardsbergen, Waasten, Zarren en elders), dan vragen we ons af of we niet mogen besluiten tot het bestaan van een Mnl. **houd**, **held**, **hild**, met de beteekenis « helling, berg », behoorend bij de familie van *hellen*, Onl. *haldan*, waarbij ook behooren

(1) FOERST., II, c. 264.

(2) DE FLOU, *Wdb.*, X, c. 654.

(3) FOERST., II, c. 193. — Een ander woord is voorzeker *Maalte*, te St. Denijs-Westrem, bij Gent : *malata*, bron van 941-964, bij MANSION, *Oud-Gentsche Naamkunde*, bl. 75; *maleta* 1037, *malta* 1112, 1158, *malte* or. 1140, enz. bij FOERST., II, c. 191. — Daarentegen mag men vrij zeker Onl. **maltha* herkennen in *meldekouter* 1651, land te Wakken, bij DE FLOU, X, c. 400; *meldepolder* 1412, te Kadzand, *ibid.*; een niet geïdentificeerd *malthemere* 1197, bij FOERST., II, c. 19.

(4) FOERST., II, c. 1358. — *Bijdragen*, II, bl. 502, III, bl. 139.

(5) LINDEMANS, *Toponymie van Baardegem*, nr. 68 (*Brabantsche Plaatsnamen*, IV, *Toponymica*, V. T. V.).

hul en *hil*, alsmede *hulde* en *hou* (Hd. *hold*), en verder nog *hals* (lichaamsdeel) en *hals* (in de toponiemen Halsberg en Alsenberg Brab.). Te Beersel Brab. is een sterk glooiende plaats die *de houd* heet (1458, 1468) (1), dus een vr. nw. dat niet verward wordt met het ml. *hout*.

Wij kunnen ten slotte nog wijzen op de oude namen van den alboom of abeel, zooals die blijken uit de plaatsnamen : *Aalter* Ovl. ; *Outer* bij Ninove Ovl. : *oltra* 1184 *outra* 1235 ; *elter*, gewone vorm in Brabant (2).

Komen we nu terug tot ons schoude, scheld. Wie nog mocht twijfelen aan de identiteit van deze woorden lette op het feit dat de drie vormen soms naast elkaar bestaan om een zelfde plaats aan te duiden. Te Linkebeek Brab. b. v. in het *scoudendal* 1356 of *scouwendal* 1406, ligt een hof *te schilde* 1593, met het er bij behoorend *broec van schelle* 1406 ; te Breedene Wvl. treft men een goed *ter schelle* 1555 aan bij een *scoudemoer* 1265 ; te Pittem, Tielt en Zwevezele Wvl. loopt telkens een *schellebeke* door een *scoudebreek*.

Over de beteekenis van dit toponymisch element werden reeds verschillende gissingen voorgesteld : H. J. MOERMAN denkt aan « een schildvormige verheffing » en zegt dat JELLINGHAUS een veld noemt, *das Schild* bij Osnabrück, dat tusschen twee heuvelkammen is gelegen (3). In een ander opstel (4), de plaatsnamen *schild* en *schildmeer* in de prov. Groningen besprekend, haalt hij de meeningen

(1) J. LINDEMANS, *Toponymie van Beersel*, nr. 90 (*Brab. Pl.*, V).

(2) LINDEMANS, *De Planten in de Z. W. Brabantsche Toponymie*, I. c., bl. 214.

(3) *Nom. Geog. Neerl.*, VII, bl. 7. — Ook bij FOERST., II, c. 777, a. v. skild : « meist von der gestalt eines schildes entlehnt, namentlich von hügel », met verwijzing naar *Württemberg. Vierteljschr.*, XIII, 273, en *Westfäl. Ortsnamen*, bl. 119. — MOERMAN t. a. p. toetst die verklaring aan verschillende hem bekende plaatsen en bevindt dat zij niet bevredigend is.

(4) In dezelfde aflevering van *N. G. N.*, bl. 48.

aan van SCHÖNFELD, die « vermoedt dat dit woord, evenals de riviernaam Schelde, behoort bij Eng. *shalder*, « soort van riet » (1), en van ZACHRISSON, die « *sceld* in verband brengt met Eng. *sceald*, *shoal*, *sandbank*, *shallow* » (2).

Bij deze onzekerheid in de verklaring hebben we gemeend wel te doen met een topographisch onderzoek in te stellen bij enkele ons bekende plaatsnamen, waarin *schoud*, *scheld* of *schild* voorkomen, en te zien of daaruit geen gemeenschappelijk kenteeken te voorschijn treedt, onmiskenbaar toepasselijk op al die namen; in tweede instantie, of we, in den bekenden taalschat, geen verwante woorden vinden die hetzelfde begrip uitdrukken.

Onder de vele *scheld*- en *schoud*toponiemen valt het op hoe talrijk de samenstellingen *scheld*- of *schoudstraat*, *schouweweg* en *schoudreef* voorkomen (bij DE FLOU, Wdb., een dertigtal) (3). Die benamingen zijn zeer oud en dateeren uit een tijd toen de naam op een werkelijkheid gesteund was. Daar nu de straten overal schier hun ligging, doorheen de eeuwen, ongewijzigd behouden hebben, bestaat er veel kans voor dat we de omstandigheid, die aanleiding gaf tot den naam, nog zullen terugvinden. Welnu, in al de gevallen die we onderzocht hebben, bleek het een *gheeeve straat* te zijn, met de kromming ongeveer op het middelpunt van de lengte; juister uitgedrukt: een straat bestaande uit twee evenlange gedeelten die schuins naar elkaar toelooopen. Een « scheldstraat » is alzoo het tegen-

(1) PAULI-WISSOWA, *Real-Enzyklopädie der klass. Altertums-Wissenschaft*, i. v. Scaldis; *N. Taalgids*, 17, 202. — Ook W. DE VRIES, *Topografiese namen in en bij Duurswold* (1934), bl. 8-10, sluit zich bij SCHÖNFELD aan en verwijst verder naar een artikel van BINZ in *Paul u. Braune's Beitr.*, XX, 149.

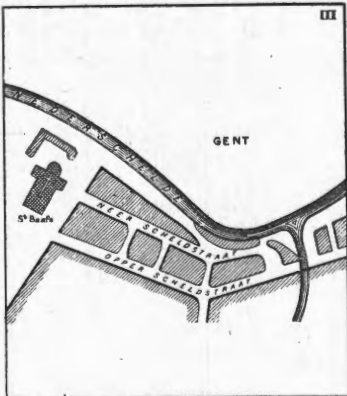
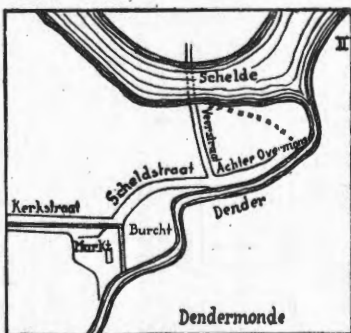
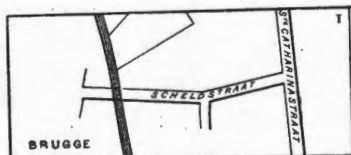
(2) ZONF, II, 137 vlgg. — Onder de door hem verzamelde Engelsche plaatsnamen komen o. m. voor: *sheld* 1326, « apparently a sandbank or shoal on the Norfolk coast », *sceldmere*, *scyldmere*, « a little shallow pond, often dry » (Berkshire).

(3) DE FLOU, Wdb., XIV, c. 191, 192, 193, 194, 252, 410, 411.

overgestelde van een « rechte straat », en toch iets anders dan een « haakstraat, schreistraat of winkelstraat »,

waar de kromming bijna een rechthoek vormt en de twee zijden niet noodzakelijk evenlang moeten zijn.

Zoo is de vorm van een scheldstraat te Brugge (*sceltstrate* 1341, *sceldstrate* 1350, *scelstrate* 1393, enz.), thans Arsenaalstraat geheeten (1), zie afb. 1; — te Aardenburg (*sceltstrate* 1336, *schildestrate* 1437, *schilderstrate* 1486-1579) (2); — te Dendermonde (thans Baron Courtens straat, vroeger « *rue de l'Escout* »); daar deze stad op de Schelde ligt, die aldaar 't Scheld heet, zou men kunnen denken dat het met die vertaling in orde is. De Dendermondse Scheldstraat loopt echter niet naar de Schelde toe (3), maar volgt gedeeltelijk den oever van den Dender; het is een scheeve straat: zie afb. 2. — Te Gent zijn

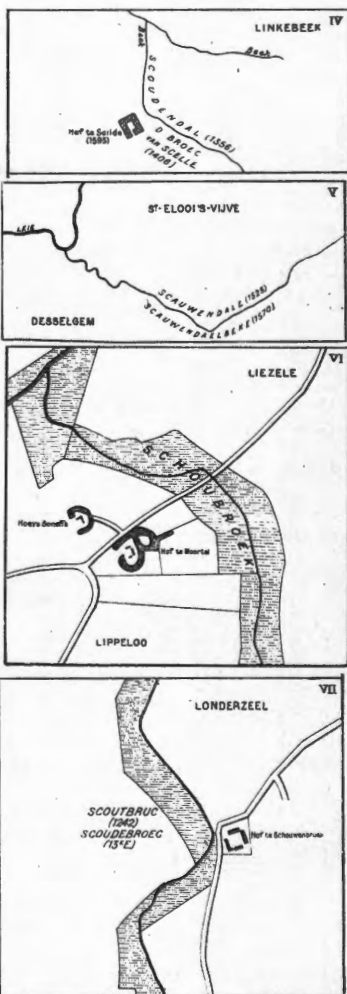
er twee Scheldstraten die parallel loopen en reeds in

(1) DE FLOU, *Wdb.*, c. 252.

(2) *Ibid.*

(3) De straat die van de stad naar den stroom leidt heet vanouds en zeer gepast Veerstraat, d. i. straat naar het *veer* (toen er nog geen brug was).

de 14^e eeuw onderscheiden werden in *Neder- en Opper-scheldstraat* (1). Hier is het vraagstuk nog neteliger, omdat er verschillende vertakkingen van de Schelde door de stad loopen en die twee straten (te Gent zou het moeilijk anders kunnen!) in de buurt er van liggen. FR. DE POTTER (2) beschouwt het als vanzelf sprekend dat Neerscheldstraat zou beteekenen « straat bij de Nederschelde », — zoo heet inderdaad thans nog de arm van de Schelde aldaar. Maar wat dan met Opperschelde? De bepalingen *neder* en *opper* slaan op Scheldstraat, niet op Schelde; er is immers geen Opperschelde aldaar. Die straten loopen ook niet « naar de Schelde toe » en liggen ook niet op den onmiddellijken oever er van. Beide straten echter vertoonen dezelfde kromming: zie afb. 3. — Te Ant-

(1) DE POTTER, *Gent van de oudste tijden tot heden*. — De topographie van Oud-Gent werd nog niet grondig bestudeerd. De besproken straten heeten thans, de eene Nederscheldestraat, « *rue basse de l'Escaut* », de andere, Gouvernementstraat en Kortedagstraat.

(2) L. c.

werpen vinden we een buurt, ook weer niet zeer ver van den Scheldeoever, die 't *Scheldeken* of *Schelleken* heet. Naar de gegevens bij GEUDENS (1) geldt de naam meer voor een kwartier, onderverdeeld in steegjes, dan voor een bepaalde plaats, wat ook al blijkt uit de namen Groot- en Klein Scheldeken; een doorweg aldaar heet Kromme-elleboogstraat, wat een synoniem is van scheldstraat.

Beschouwen we nu het *Schoudendal*, te Linkebeek Br., en het *Schouwendal*, te St.-Elloo's-Vijve en Desselgem Wvl. (2), dan treft ons dezelfde eigenaardige vorm (zie afb. 4 en 5): de gebroken lijn van de beek en het dal er omheen, breking alweer op het middelpunt van de heele lengte, zoodat het dal uit twee schuins naar elkaar toe-loopende gedeelten bestaat. — Hetzelfde beeld brengen ons het *Schoudbroek* van Lippeloo-Liezele en dit van Londerzeel (zie afb. 6 en 7), en ook het *Schouwenbroek* 1625, te Zemst Br. (3).

(1) *Plaatsbeschrijving van Antwerpen*, in *Bijdragen*, VII, bl. 242.

(2) *Schauwendale* 1525 en *Scaruwendaelbeke* 1570, DE FLOU, XIV, c. 192; volksetymologisch vervormd tot *schoonendale*, *schoonendale* 1912, DE FLOU, XIV, 319. — Misschien is in dit Schoudendal het *Scheldeholt* (bron van 815-844) te localiseeren, dat zeker in de buurt lag en in geen verband staat met de Schelderivier. Zie MAN-SION, o. c., bl. 157; FOERST., II, c. 753.

(3) Bij DE FLOU, *Wdb.*, vinden we: *scoudebrouc* 1300, leengoed te Ruisselede, XIV, 191 en 401; *schoudebrouck* 1669, bosch te Sijsele, *ibid.*, 402; *scodbroec* 1261, *scoudebrouc* 1264, etc., uitgestrekt broekland, waarop hofsteden van gelijken naam bestaan, ook als heerlijkheid vermeld, in de gem. Clairmarais, Noordpeene en Buischure, *ibid.*, 190 en 396; *scoudebrouc* 1415, *scoenbroec* 1415, *den schoubrouc*, landerij te Dentergem, *ibid.*, 398; *scode brocke* 1247, *scoudbroec* 1261, te Eringem, *ibid.*, 399; *schoebroec* 1768, tiendeland bij Harelbeke; *schoebroucq* 1867, watergang te Lederzele; *schoubrouck* 1534, bosch onder Maldegem, idem 15^e eeuw, hofstede te Renescure; *scoudebrouc* 1303, *scobrouck* 1556, *schoubrouck* 1640, leengoed te Tielt-buiten en Zwevezele, *ibid.*, 190 en 399; *schauwbroeck* 1641, stuk land te Adegem, *ibid.*, 190; *schauwbroek* 1303, broekland te Arques, *ibid.*, 190; *schaubroeck* 1850; hofstede te Pittem, *ibid.* 190; *schaubroek* 1302, meersch te Watten, *ibid.* 191; *scellebroec* 1300, landerij te Beernem, *ibid.* 247; *schellebrouck*, meersch of land te Bossuit, Kortrijk, Ruddervoorde, *ibid.*

Uit al die gevallen onthouden we, als gemeenschappelijk, typisch kenmerk, den *scheeven vorm*, zoodat we het begrip *scheld*, *schoud* kunnen omschrijven als volgt : « de toestand van twee lijnen of twee vlakken, van ongeveer gelijke grootte, die schuins naar elkaar toelopen ». Dat zal ook wel de eerste beteekenis geweest zijn van *scheel* (« scheef, schuinsch ») en wij meenen dat beide woorden bij een zelfde familie behooren.

In 't Mnl. had *scele*, *scelu*, de beteekenis van « scheef, dwars, schuinsch » (VERWYS en VERDAM); bij KILIAAN, *schelwe*, *scheel*, « obliquus, transversus, tortus, obtortus ». Zoo ook nog in de meeste dialecten, o. a. bij DE Bo, Wvl. Idioticon, *scheelde*, *schilw*, *scheluw*, *schilde*, « scheef, niet in den haak, verwrongen, over hoek gekruld. Een scheluwe plank... Dat perkament is scheluw getrokken, enz. ». De meer gewone beteekenis « scheelziende, schuins-, dwarskijkende » sluit daar volkomen bij aan (1).

Scheld ruimde de baan voor het klank-, zin- en stamverwante *scheel*. *Schoud* verdween omdat de uitspraak, in vele dialecten, samenviel met deze van *schuw* [sxu., sxa.]. Daar waar zulks niet het geval was, waar de uit-

247. — Vgl. nog verder bij DE FLOU de samenstellingen *schoumeersch* en *scellemeersch*, ibid. 190 en 251; *schouwboom*, ibid. 190; *schoubEEK* en *schellebeek*, ibid. 190 en 245; *schouderoliet*, ibid. 403; *schoudemoer*, ibid. 401; *schoudemaat* en *schellemaat*, ibid. 249 en 402; *schoudeveld*, ibid. 406 en *scheldakker*, ibid. 252; *schoudland* en *schelland*, ibid. 243, 406 en 410; *schoudhoek*, ibid. 409; *schellebank*, ibid. 244; *schellebusch*, ibid. 249; *schellestick*, ibid. 250; *schellevoorde*, te Waregem, ibid. 250. Dit laatste is te vergelijken met *scoutvoert* 1368, te Arendonk Antw. — In de Antwerpsche Kempen nog : *aen de schild* en *sceldonc*, 1487, te Grobbendonk. — In Limburg : *sceltevelt* 1406-1433, te Hoepertingen; *scheldstraet* 1604, te Waltwilder; *schaabosch* 1724, te Neerepen; *schabrouck* 1703, te Nieuwerkerken; *der schilt* 1385, te Membruggen; uit ULRIX en PAQUAY, *Zuidlimburgsche Plaatsnamen*, *Toponymica*, IV, V. T. V. — Het *Goed te Scheldevelde*, te Nazareth Ovl., *Bijdragen tot de Gesch. der Stad Deinze*, II, bl. 21.

(1) De oogten van den scheelkijkende als vertrekpunten van de twee schuins uiteenlopende lijnen die zijn blik schijnt te volgen.

spraak van *schuw* b. v. [sʰʌ.] is, bestaat het thans nog, met de beteekenis « ongewoon, raar, grappig » : *een schouman, een schouwe klapper*.

Behalve de menigvuldige plaatsnamen, die getuigen van zijn vroeger bestaan en verspreiding, liet het nog andere onmiskkenbare relictten na, nl. in de geslachtsnamen en in de dialecten. Bekend zijn de familienamen *Schellekens* (*Sceltken*, *Sceeltken*, 15^e-16^e eeuw), *Scheltjens*, *Schoukens*, waarin een prototype **skaldkin*, « scheef manneken » steekt (1). Zoo ook kan men in *schellebeen*, « met scheeve beenen », een *scheldbeen* ontdekken, waarnaast ook Mnl. *schelebeen*. Wij bezitten nog springlevend in de taal het bn. *schotsch*, « scheef, verkeerd », en verder « lomp, ruw, onhebbelijk, leelijk », maar ook dialectisch « misselijk, onpasselijk » (vgl. « *scheel van honger* », « *schele hoofdpijn* » en dgl.). Men zoekt daarin ten onrechte, een verband met *schot*, « inboorling van Schotland ». Wij meenen dat *schots* veeleer een bijwoordelijke afleiding is van *schoud* (en dan een spelling *schods*), met de normale verkorting van *ou* tot *o* (2). De geijkte spreuken «*schods en scheef*», «*scheel en scheef* » wijzen op de synonymie van die woorden.

Bij dezelfde woordfamilie behoort dan ook wel het ww. *schelden*, met een primitieve beteekenis wellicht van « iets scheld maken, iemand voor scheld (d. i. niet recht, niet rechtschapen, niet rechtvaardig, niet rechtzinnig) uitmaken » ; vgl. alweer spreuken als : « *iemand scheeve*

— In de Wvl. vormen *scheelde* en *schilde* is de uitgang *-de* het gewoon Wvl. suffix dat zooveel beteekent als *-ig*, *-achtig*. Toch kunnen die vormen het verdwijnen van *scheld* in de hand gewerkt hebben.

(1) Vgl. *Bellekens*, *Beldjens*, *Boukens*, uit **Baldkin* ; *Wellekens*, *Weltjens*, uit **Waltkin*.

(2) Vgl. o. a. den Vlaamschen geslachtsnaam *Boddewijn*, ook dialectische uitspraak van *Boudewijn* ; — het dial. *bods* « straks », van *bouds*, waarin *boud* (verwant met Hd. *bald*).

woorden (*scheldnamen*) geven, iemand *scheef* bezien, iets *scheef slaan* », en dgl.

Verder willen we nog wijzen op *schild*, «verdedigingswapen», waarvan de eerste beteekenis niet is «afgesneden schijf» en dat dus niet bij de familie van *schaal*, *scheel* («potdeksel») en *schil* behoort, — maar veeleer «voorwerp bestaande uit twee schuins naar elkaar toeloopende vlakken, dienend voor dekking van het lichaam», wat beter overeenkomt met wat wij weten over den vorm van die primitieve wapens. Is dit zoo, dan kan ook *schild* gebruikt geworden zijn als benaming van een zandbank (zie, boven, het oordeel van ZACHRISSON, en het Eng. *shoal*, «a shallow in a sea or river», Fr. bas-fond en haut-fond), ook voor een heuvelrug (zie, boven, de verklaring volgens JELLINGHAUS), wegens de twee schuinsche vlakken.

Eindelijk meenen we dat *schouder*, «de schuinsche lijn van het hoofd wederzijds naar de armen toe», best bij deze woordfamilie kan gevoegd worden.

Als besluit vestigen wij dan de aandacht op de onderlinge verwantschap van : *schoud*, *scheld*, *schild*, *schelden*, *scheel*, *scheluw*, Wvl. *schilf*, *schouder*, *schouds* (*schots*), *scheldken*, *schellebeen*, enz. Een merkwaardig parallelisme van vormen vinden we in de serie : *goud*, *geld*, *gild*, *gulden*, *gelden*, *geel*, *geluw*, Wvl. *gilf*; evenzoo in : *moud*, *meld*, *mild*, *mul*, dial. bn. *meel*, *meluw*, Wvl. *milwe*; alsook in : *houd*, *held*, *hild*, *hulde*, *hil*, *hul*, *hellen*, en misschien *heel* en *heluw* uit de toponiemen vervat in de geslachtsnamen *van Heel* en *van Heelu*. Dat daarbij heel wat min of meer gevestigde etymologieën zouden te herzien zijn, ontveinzen we ons allermint. Toch zal blijken, hopen we, uit deze uiteenzetting, dat, uit de plaatsnamen, nog belangrijk materiaal te halen is voor de woordgeschiedenis en het semantisme, daar waar de litteraire bronnen te kort schieten.